

VILÁGIRODALMI BESZÉLGETÉSEK

ELVÁGVA A VILÁGTÓL, ÉS MÉGIS BENNE...

Örvös Lajossal Albert Camus-ról Németh Péter Mikola beszélget

Örvös Lajos (1923–2002) költő, író, műfordító, szerkesztő. 1941-től Móricz Zsigmond lapjánál, a Kelet Népe szerkesztőségében dolgozott, majd a Híd, a Dél-Magyarország, a Szabad Szó, a Nők Lapja, az Irodalmi Ujság, a Tankönyvkiadó, illetve a Revue de Hongrie francia nyelvű szerkesztője. Műfordítóként Albert Camus *Az ostromállapot*, az *Igazak* és a *Félreértés* című színműveit, illetve *Boldog halál* című regényét ültette magyarra. Írásunk a Madách Rádióban, 1998. március 11-én elhangzott beszélgetés szerkesztett részlete. Albert Camus kilencven éve született.

– *Albert Camus képes volt szembesülni azzal a ténnyel, hogy az elidegenedésnek nincsen ellenszere. A halál állandósult gondolatával élő, az élet hiábavalóságát megfogalmazó ember életfilozófiája ez. Talán nem véletlenül választottad az ő műveit – most épp az Ostromállapot és az Igazak című színműveit – fordításod tárgyául.*

– Úgy hiszem, közel hozott Albert Camus-höz az a tény, hogy az ő és az én 20. századbeli pályámnak is egyik meghatározó jegye, „élménye” a szorongás volt; a szorongás, amit már gyerekkorától kezdve éreznie kellett az embernek. Amikor tanítója felfedezi a kisfiúban a tehetséget, és benevezeti a gimnáziumok és kollégiumok ösztöndíjas pályázatára, Camus nagybácsikája fenyegetően kijelenti, hogy golyót röpít a fejébe annak, aki elvonja unokaöccsét a tisztas munkától, s latint sulykol belé. Mert a tisztas élet azzal kezdődik, hogy a gyerek először is munkába áll. A kis Albert kerülőutakon jár reggelenként a gimnáziumba, ahol idővel rá kell döbbsennie szegénységére, amiről mit sem tudott annak a szegénynegyednek az elemi iskolájában, ahová azelőtt járt, ahol minden gyerek csóró volt. Ezt a szorongást, már gyer-

mekkora és később házassága miatt is, hatványán érezte. De aki európai történelmünket ismeri, annak is éreznie kell – és ki ne ismerné?

– *A kilátástalanság félelmetesen szorongató életérzése.*

– Nekem akkor enyhült némiképp a bezártságból adódó szorongásom, amikor már utazni lehetett. Azok közé a szerencsés „kivételezettek” közé tartoztam Magyarországon, akik már a francia–magyar kulturális egyezmény megkötése előtt, elsőként juthattak a francia kormány párizsi egyetemi ösztöndíjához. A következő évben azonban – mondhatom, hogy szerencsétlenségemre – megkötötték a két ország közötti kulturális egyezményt. Attól a pillanattól kezdve természetesen Magyarország joga lett volna meghosszabbítani az ösztöndíjamat. Persze egy olyan szerencsétlenül ábrándos lélek esetében, mint amilyen én voltam, s akit első alkalommal a franciák hívtak meg, s aki ráadásul még haza is jött, szó sem lehetett ösztöndíja meghosszabbításáról. Ekkor a párizsi akadémia, ahová a párizsi egyetem is tartozott, nagylelkűen visszahívott, hogy kötelezően folytassam a tanulmányaimat.

– *Miért éppen Albert Camus életművének bizonyos darabjait fordítottad? A félelem és szorongás élményén túl, azt hiszem, van még másféle érintkezési pont is. Többek között az, hogy Albert Camus ízig-vérig humanista volt, ahogy te is annak vallod magad. És azt is fontos kimondanunk, hogy Camus alkatilag képes volt regényes formába önteni a kor lappangó világérzését, életünk abszurditását.*

– A camus-i abszurd nem ugyanaz, mint az egzisztencialista filozófusok abszurdja. Nála ez nem filozófia volt, hanem életérzés. Az abszurd ugyanakkor az egzisztencializmusnak az egyik vezérszava, és ezért gondolták nálunk is, külföldi, nyugati irodalomtörténészek is, hogy Camus egzisztencialista. Ő abszurdnak, vagyis képtelenségnek magát az emberi létet nevezte. Nevezetesen azt, hogy megszületünk, felcseperedünk, tanulunk, dolgozunk, boldogok akarunk lenni, s mindezek után sorsunk szerint meg kell halnunk – ez maga abszurd. De az abszurd jelenségeket a világban is érzékeltette, és ez az, ami műveiben ma is erősen tükröződik.

– *A Sziszüphosz mítoszában például.*

– Ez az egyik dolog. A másik, hogy morális alapon valóban kijelentette: nem filozófus, hanem gondolkodó.

– *Miközben filozófiát végzett, tehát nagyon fontos, hogy egy filozófiai végzettségű (diplomája ugyan nem volt) filosz állítja ezt önmagáról.*

– Valóban nem kapta meg a diplomát. Filozófiatanár szeretett volna lenni, de aztán látta, érezte, közölte is, hogy nem filozófus alkat, hanem egész egyszerűen csak gondolkodó. Még hozzá olyan gondolkodó, aki többeknek nem tetszett. Mert a tiszta morál alapján állt, és nem állt semmilyen zászló alá. Ezért aztán egész életében jobbról is, balról is kritikák érték. Mert minden párt azt szerette volna, ha az ő jelvényét tűzi ki. Ő pedig egyetlen párthoz sem tartozott, az emberi igazságért, a tényleges demokráciáért küzdött, az igazságtalanságot és méltatlanságot akarta megszüntetni, vagy legalábbis enyhíteni. A nagy ellentéte Jean Paul Sartre-ral és körével is az volt, hogy Sartre-ék elfogadták, magukévá tették azt a marxista nézetet, hogy a szovjetunióbeli jogtalanságokat, rémségeket a történelmi helyzet igazolja. Camus szerint ártatlan emberek millióinak, vagy akár csak egyetlenegynek a megsemmisítését sem igazolhatja semmiféle történelmi helyzet. Humánusan gondolkodott, nem ideológiai, nem politikai alapon, hanem józan ésszel.

– *Tudom, hogy túlon túl naiv a kérdés, mégis megkérdezem: érzésed szerint a világnak ez az abszurditása feloldható-e valamilyen formában? Egyáltalán, a harmadik évezredben van-e reményünk arra, hogy ez a világ humanizálható lesz, abszurditása némiképp halványulhat-e?*

– Sajnos erre nem sok esély van. Épp ezért nem veszítheti el aktualitását Albert Camus életműve, mert egy bizonyos abszurditás mindig jellemezni fogja az életünket: fiziológiailag is, fizikailag is, szellemileg is, és jellemezni fogja az egész világot. De törekedni lehet, és törekedni kell arra, hogy ez az abszurd ne öltön borzalmas, embertelenül elviselhetetlen méreteket. Ahogy Pilinszky János nyilatkozta egyszer egy irodalomtörténész újságíróknak, aki naivan megkérdezte tőle, hogyan lehet az, hogy harminc évvel a háború után még mindig a német koncentrációs táborokról ír: azért, mert vigyáznunk kell, hogy az egész világ ne váljon egyetlen koncentrációs táborrá. Ezért kell reménykedni, de nemcsak reménykedni, hanem küzdeni. És próbáljunk, de mindenáron, ha lehet, emberként megmaradni.

– *Félelmetes, hogy a globalizálódó világ esélyeiben a koncentrációs táborrá váló glóbusz rémképe is előrevetítődik mint lehetséges negatívum, mint a legújabb kori szorongást tápláló kényszerképzetek egyike.*

– Ezért kell nagyon, ha lehet, egyénileg és nem egyénileg is küzdeni az ellen, hogy az abszurdot ne hagyjuk végképp elhatalmasodni, eluralkodni fejünk fölött, mert az az emberiség végét jelentené. Ebbe nem lehet, s nem is szabad józan ésszel beletörődnünk.